

GJESTEBUDSRAPPORT

I forbindelse med utarbeidelse av ny Kommunedelplan for miljø og klima ble det gjennomført gjestebud. Målgruppen var foreldre med hjemmeboende barn og gjestebudsvertene ble rekruttert blant annet via FAU på de ulike skolene. Det er kommet inn til sammen 13 rapporter fra grupper med ulik sammensetning. Til sammen har mer enn 80 personer deltatt og samlet representerer disse bredde i alder (innen målgruppen voksne med hjemmeboende barn), kjønnsmessig og med god geografisk spredning i kommunen.

Gjestebudsvertene fikk utdelt seks spørsmål som skulle være utgangspunkt for diskusjonene. Spørsmål og momenter fra alle gruppene er oppsummert under

Spørsmål 1 - Har noen av dere endret noen vaner i løpet av det siste året (eventuelt tidligere) som har ført til mer miljø- eller klimavennlige handlinger? (Mat, søppel, bolig, fritidsaktiviteter, shopping, transport eller andre områder.) I så fall hvilke?

Bolig:

- Investeringer i solcellepanel og bergvarme.
- Etterisolert hus.
- Satt inn ny rentbrennende vedovn.
- Lav varme på rom som ikke brukes i huset.
- Aldri lys på i rom vi ikke befinner oss i hjemme.
- Lar aldri vann renne unødvendig (f.eks. når pusser tenner, såper oss inn i dusjen).

Søppelhåndtering:

- Flinkere på kildesortering, takket være de nye dunkene og betaling for levering av restavfall.
- Mer bevissthet rundt sortering, særlig tekstilavfall.
- Vasker plastikk før den legges i plastavfallet.
- Tatt i bruk varmkompostering hjemme.
- Plukke mer søppel ute.
- Lærer barna til å ikke kaste søppel i naturen.

Gjenbruk og forbruk:

- Gjenbruk av plastposer.
- Bruker handlenett.
- Bruker ikke plastposer til frukt/grønt i butikken.
- Kjøper mindre klær til alle i familien og mindre gjenstander til huset.
- Arver, gjenbruker og gir klær, leker, bøker o.l. videre.
- Kjøper lite bøker, bruker biblioteket mye.
- Kjøper gjerne ting brukt. Bruker finn.no aktivt, både ved kjøp og salg.
- Arrangerer klesbytteparty.
- Byttet ut flytende såpe i plastembalasje med såpestykke.
- Bruker kun tre-tannbørste.

- Byttet til oppladbare batterier.
- Kastet alle neglelakker og kosmetikk med mikroplast (peeling etc).
- Lastet ned mikroplast-appen som forteller hva man ikke skal bruke/kjøre.
- Prøve å vaske fleece mindre/i filterposer/finne vaskemiddel som ikke avgir mikroplast.
- Bøter buksene til ungene.
- Leverer ødelagte klær til Fretex.
- Flere steder å reparere klær, sko, elektriske artikler, reparere barnevogner.

Transport:

- Sluttet å pendle med bil til de andre Mjøsbyene.
- Pendler med tog til jobb.
- Kjører buss – har fått Innlandskortet.
- Byttet jobb, halvert kjørelengde.
- Samkjører på jobb, trening og andre aktiviteter.
- Hjemmekontor, tilrettelegging fra arbeidsgiver.
- Kjøpt EI-bil.
- Byttet ut bil med EI-bil.
- Byttet ut bil med Hybridbil.
- Byttet ut bil med EI-sykkel.
- Bruker lite bil i hverdagen.
- Redusert fra to til én bil i familien.
- Solgt bilen, sykler eller kjører kollektivt.
- Går på kort avstand istedenfor å kjøre bil.
- Går til barnehagen/skolen/jobb.
- Sykler om sommeren.
- Sykler med sykkelvogn til barnehage på våren/sommeren/høsten.
- Buss til barnehage/jobb er greit når det passer med ruter/tider.
- Tenke gjennom reisevaner og prøve å kutte ned på bilkjøring.
- Startet Facebook-kampanje for å få flere busser til Solvang.
- Flyr ikke innenlandsfly.
- Flyr lite, bare maks. hvert 5. år.
- Bruker motorvarmer for å varme opp bil.

Mat:

- Spise mindre kjøtt produsert på ikke miljøvennlig måte.
- Bytte ut storfekjøtt med bærekraftig lam og viltkjøtt.
- Fokus på å kaste mindre mat, lage mer tilpassede mengder.
- Flinkere til å bruke restemat, hindre matsvinn.
- Spiser mer vegetar – minst én gang i uka.

Annet:

- Kunne engasjert oss mer politisk for å påvirke.
- Lære ungene å vaske seg med klut, MÅ ikke dusje.

Spørsmål 2 - Hva kan dere endre i egen hverdag som vil gjøre deres handlinger mer miljø- eller klimavennlige? Dette kan være ideer for familien, enkeltpersoner, eldre, ungdom eller andre.

Bolig:

- Bruke Enovas tiltak for å lage et mer klimavennlig hus.
- Investere i bergvarme.
- Etterisolere hus.
- Skifte vinduer.
- Smarte strømmålere – bidrar til reduksjon av effekttopper - alle har topp i energiforbruket samtidig, bør bli lønnsomt og være bevisst /bruke energi på andre tider av døgnet.

Gjenbruk og forbruk:

- Ta med handlenett på butikken.
- Kutte bruk av plastikkposer.
- Bruke det vi har lenger.
- Kjøpe mindre, redusere eget forbruk.
- Kjøpestopp klær.
- Arve klær, utstyr og leker fremfor å kjøpe nytt.
- Kjøpe brukt - bruk av finn.no og andre gjenbruksbutikker.
- Sende utstyr aktivt fra seg når det ikke er i bruk lenger. Gi ting videre før de «går av moten».
- Bruke tøybleier, tøybind.
- Lovere til gjenbruk av ting, utstyr, klær og leker i stedet for å kaste.
- Være gode rollemodeller for barna våre når det kommer til innkjøp av nye ting, forbruk generelt osv.
- Byttelåne klær, blant annet i forbindelse med svangerskap og babyklær.
- Promotere byttedager på skoler og for f.eks. idrettslag.

Transport:

- Kjøre mer kollektivt.
- Gå eller sykle til skole/barnehage/jobb.
- Få jobb lokalt så man slipper å kjøre.
- Kjøpe El-bil.
- Kjøpe El-sykkel.
- Få jobben til å tillate å parkere firmabil ved huset så man ikke må kjøre fra hjemmet til kontoret, fra kontoret til arbeidsplass.
- Benytte Skype mer på jobb (videomøte).
- Ha en bil per husstand.
- Redusere kjøring i hverdagen - samkjøre mer til jobb og aktiviteter.
- Samkjøring til bursdager/treninger/kamper som er langt unna.
- Ikke venne ungene til å bli kjørt over alt.
- Velge å ha fritidsaktiviteten i nærområdet når det er mulig. Søndagsturen må ikke baseres på bil.
- Sykkelpå tur.
- Redusere flyreiser.

Mat:

- Redusere kjøttinntak – oppfordre til å spise fisk.
- Ha grønnsakshage.
- Kjøttfri middag.
- Handle en gang i uka – planlegge innkjøp og kjøpe kun den maten man trenger.
- Spise matrester/ikke kaste mat.
- Lage mer mat fra bunnen av selv.
- Spise opp niste.
- Spise rare grønnsaker.
- Kjøpe mer kortreist mat.
- Bruke 2good2go appen.

Annet:

- Kvitte oss med badekar.
- Ikke bruke vasking som et ryddetiltak (klær).

Spørsmål 3 - Hvilke endringer kan dere tenke dere å faktisk gjennomføre?**Bolig:**

- Solcellepanel på taket.
- Etterisolere huset.
- Skifte vinduer.

Gjenbruk og forbruk:

- Ta med handlenett på butikken.
- Bedre planlegging av innkjøp.
- Bruke mindre plast og plastikkposer.
- Kjøpe mindre, redusere eget forbruk.
- Bruke det vi har lenger.
- Kjøpe brukt.
- Arve/gi bort klær, utstyr og leker fremfor å kjøpe nytt.
- Sende utstyr aktivt fra seg når det ikke er i bruk lenger. Gi ting videre før de «går av moten».
- Arrangere byttekvelder.
- Leverer til gjenbruk i stedet for å kaste.
- Gi bort leker.
- Byttelåne klær, blant annet i forbindelse med svangerskap og babyklær.
- Kildesortere mer.
- Slutte å kjøpe/bruke fleece.

Transport:

- Reise mer kollektivt dersom det er praktisk mulig.
- Samkjøring til jobb og fritidsaktiviteter for både voksne og barn.
- Selge en bil.
- Gå mer.

- Sykle mer.
- Bytte bil med EI-bil.
- Redusere kjøring i hverdagen.

Mat:

- Redusere kjøttinntak - kjøttfri middag, mindre kjøttpålegg.
- Ha grønnsakshage.
- Bruke 2good2go appen.
- Kjøpe kortreist mat.
- Planlegge innkjøp og handle en gang i uka.
- Ikke kjøpe mer mat enn den man trenger.
- Mer hjemmelaget mat.
- Spise rare grønnsaker.
- Spise opp niste.
- Kaste mindre mat.

Spørsmål 4 - Hva er de viktigste årsakene til at dere ikke har gjort flere endringer?

Personlige grunner:

- Mangel på kunnskap (pga. alder og forståelse).
- Vanskelig å se for seg og ta inn over seg konsekvensene som er så langt frem i tid.
- Egen komfort.
- Vaner som er vanskelig å endre - det kan føles som et tiltak å endre vaner.
- Mangel på plass (med tanke på grønnsakshage).
- Samkjøring kan være vanskelig da ungene går på ulike aktiviteter.
- Ubevisst.
- Reiselyst – vil på ferie langt unna.
- Det er dyrere å velge kortreist mat og vegetar.
- Man har råd til å ha to biler, råd til å kjøpe nytt og ikke brukt.
- Å velge miljøvennlig må være både praktisk og økonomisk gunstig.
- Betyr det lille jeg gjør noe egentlig for klimaet?
- Uoversiktlig tilbud - mye å tenke på ift kjøp av varer og tjenester: energi, produksjonsland, miljøvennlig eller ikke.
- Mer bruk av bil vinterstid for å komme i fornuftig tid på jobb etter barnehagelevering. Bruker lang tid med kollektiv transport.

Mangel på tilbud:

- Reise med kollektiv transport til/fra jobb utenfor sentrumsområdene i Hamar tar for lang tid.
- For få tilknytningspunkter i områder utenfor sentrum.
- Miljø- og klimavennlige tekniske løsninger som per nå er tilgjengelig kan være dyre (grunnvarme o.l.).
- Kapasitetsutfordringer knyttet til lading av EI-bil.
- Uklare signaler fra næringsaktører - Sirkula var tomme for matavfallsposer i januar – forbrukerne fikk beskjed om å bruke vanlige plastposer.

- Appen Min Renovasjon fungerer for sporadisk – kjempetilbud fra Sirkula, men må virke på alle gater og til enhver tid.
- Vanskelig å navigere i ulike tilbud på tøybleier.
- Mangel på gode miljø- og klimavennlige alternativer.
- Dårlig billettsystem hos NSB/Ruter/Hedmark trafikk (koordinering).
- Må kjøre bil til jobb om vinteren fordi ikke har barnehageplass i nærområdet.
- Kjøre kollektivt oppleves tungvint når en har små barn og hverdagen er full av aktiviteter.

Myndigheter:

- Det er viktig at politikere og andre personer i posisjoner i samfunnet selv går foran som gode eksempler. Det vil være motiverende for andre at de også skal gjøre endringer.
- Mangler gode politiske forbilder.
- Trenger krav.

Spørsmål 5 - Hva er de synlige kjennetegnene på at Hamar har blitt en miljø- og klimavennlig kommune?

Tiltak som Hamar kommune har gjort:

- Hamar er godt tilgjengelig for syklister selv om det fortsatt er mye biltrafikk igjennom byen (henger sammen med E6 – utbygging).
- Parkering – det bør koste å parkere i sentrum.
- Gratis parkering for EL-bil.
- God søppelsorteringsordning – enklere for brukere.
- Fjernvarme - selv om transporten av søppel ble nevnt som negativt.
- Nye fortau med gå- og sykkelgang tydelig merket i Ringgata/Furnesveien.
- Lavere fartsgrense i sentrum
- Det tilrettelegges for sykkel.
- Utvidet busstilbud som gjør at flere velger å kjøre kollektivt.
- Sykkeltellere.
- Skilt med lengder til fasiliteter i byen (viser at det ikke er lange avstander, motivasjon til å gå turer).
- Ift. sykkel ser Furnesveikrysset ut til å fungere bedre enn Vangsveien, hvor bare et fåtall tør å sykle.
- Klukhagan ble bevart!!
- Alle kommunale arbeidsplasser har kildesortering.
- Skraping, ikke salting av veier.
- Tilrettelegging for aktivitet i bynære områder, for eksempel ski og skøyter.
- Helsestasjonen sitt tiltak med gjenbruk av klær til små barn er bra.
- Miljøfyrtårn i barnehager, skoler ol.
- Mange fine «grønne lunger» i byen som gir innbyggere gode visuelle opplevelser.

Forslag til tiltak for å bli bedre:

- Bysykler.
- Mer sykkelparkeringsmuligheter i byen.
- Bedre korresponderende buss- og togavganger, særlig på kveld og helger.

- Minibuss i stedet for å kutte ut ruta helt.
- Buss for 10 kr. hele året!!
- Bedre busstilbud, gratis!
- Skibuss til Gåsbu og Budor i helgene med flere avganger i løpet av dagen, slik at det blir et reelt alternativ til bil. Billett bør koste 10 kr!
- Busser som er miljøvennlige (Fylkeskommunen).
- Legge til rette for byttedager.
- Arrangere omsømkurs/workshop.
- Utstyrslager med utstyr som innbyggerne kan leie - korttid. Bruke Torghjørnet så det blir litt liv i sentrum. Rikholdig med utstyr slik at man kan leie ski/skøyter til skidag, alpinutstyr om man vil teste det. Pulk, sykkelvogn, akebrett, fiskestang for å nevne noe. Det kan koste litt å leie for de fleste, og så kan det være gratis for familier med lav inntekt.
- Frem til vi får en matkaste-lov kan Hamar kommune oppfordre alle butikker, cafeer og de som håndterer mat til å ikke kaste mat. Bruke 2good2go appen eller utvikle en egen for kommunen, om det ikke kan reklameres for privat app. Gjøre det lettere å få omsetning på mat som er til overs på serveringssteder. Kommunen må også gå foran med et godt eksempel i kantiner, sykehjem, barnehager ol.!
- Ha prøveutlånsordning for tøybleier slik at terskelen for å prøve kan være lavere. Det må være en del pakker slik at det ikke er ventetid på mange måneder.
- Det arrangeres temakvelder med fokus på små ting man kan gjøre i hverdagen. F.eks. vegetarmiddagskurs.
- Bymiljøgater.
- Ikke biler over og på torget.
- Hamar må nok bli synligere og vise fram de gode tiltakene kommunen gjør!
- Færre parkeringsplasser i byen.
- Bilfritt sentrum.
- Flere drivhus/parseller.
- Kjøkkenhager i skolen.

Spørsmål 6 - For å få til dette må alle hjelpe til. Hva kan privatpersoner, frivillige organisasjoner, kommunen, næringslivet og staten bidra med?

Privatpersoner:

- Ikke kaste søppel ute og i naturen.
- Alle må tenke miljø i alt man gjør – nybygg, energi, oppvarming mm. må over på miljøvennlig alternativ.
- Småsamlere tilbake!
- Handle på nett – færre kjører til butikken.
- Plikt for alle med matoverskudd til å bruke 2good2go.
- Samkjøring av barn til barnehage /skole. Fulle opp elektriske biler /foreldre kan sykle til jobben. Det reduserer trafikk og fremmer helse.
- Støtte til miljøtiltak hjemme. Etterisolering/solcelle osv.
- Reise mindre.
- Kjøpe mindre.
- Kaste mindre mat.

Frivillige organisasjoner:

- Innsamling av brukte ting. Arrangere byttekvelder/ loppemarkeder, tilrettelegge for næraktiviteter (skiløyper, idrett), repair-cafe, YYW.
- Reparasjonsverksted – for klær og sko – integreringsidé.
- Det må bli gøy å gå.
- Sjøppelplukking, dugnad – eks i regi av sparebanken.
- Etablere «byttinger» hvor folk kan bytte bort forskjellige ting de ikke trenger.

Kommunen:

- Bygge videre på skolen som viktig arena for informasjon/opplæring til barn.
- Mer informasjon om hvordan skylle plast før kildesortering.
- Tilby veiledning/konsultasjon om ENØK-tiltak for hus/hjem.
- Skaff «BUA» - med utlån av sportsutstyr! Mye utstyr kan sikkert fås fra privatpersoner!
- Kommunen må tilrettelegge for tiltak.
- Alle offentlige bygg som er stengt kan skru av alle lys.
- Klimavennlige nybygg.
- Hamar bør profilere seg som en gjenbruks-by.
- Ønske om egen dunk til plastavfallet i stedet for å ha pose.
- La jernbanestasjonen stå der den er! Ikke avskaff flotte, fullt funksjonelle bygg og ødelegg matjord for noe vi alt har plassert! De unge vil ha den der den er og det er vi som skal bo her når den er ferdig! Lytt til oss!
- Infrastruktur/institusjoner der folk bor og er. Jernbane/sykehus osv.
- Tilrettelegge for bilfri handel (ikke svære kjøpesentre mm som krever bil).
- Få inn miljøfag fra bhg og opplys barna og de unge, sett inn obligatoriske foredrag for alle ansatte i kommunen så folk opplyses og forstår alvoret.
- Flere skøytebaner/skiløyper/artige ting å gjøre uten å dra langt.
- Tømme offentlige søppelkasser slik at det er plass til mer.
- Fortetting er bra for miljøet (fortetting av hus) selv om det ikke nødvendigvis ser bra ut.
- Sponsede dugnader til klubber ol.
- Dyrere parkering.
- Bilfritt sentrum! Sentrum er så lite og har det meste, så her er det ingen grund til å åpne for biler. Mellom stasjonen, Koigen, Grønnegata og CC Amfi kan det være helt bilfritt.
- Fjernvarmeanlegg – bra
- Ingen salting på veier – bra

Hamar er en by med mange ene- /tomannsboliger med hager:

- Informer bedre om egenkompostering av hageavfall og matavfall.
- Fellesinnsamling av kvist/hageavfall for å redusere bilkjøring i kø til Gålåsholmen.
- Bevisstgjøre innbyggene på tilrettelegging for insekter mtp blomster/blomstereng + «villhagebit». (Kåring på nettsiden: Hamars beste/vakreste/villeste /insektsnilleste /heløkologiske hage).

Grønne lunger

- Mye asfalt i sentrum. Legge til rette for mer park.
- Fjern bilene fra sentrum. Gågata krysses av bil. Farlig!

- Vil ha flere gjenbruksbutikker i sentrum /gangavstand. Langt til gjenbruksbutikk v/ Maxi.

Tiltak for å redusere mikroplast i Mjøsa

- Kampanje mot mikroplast som nå er funnet i Mjøsa.
- Kontroll avrenning fra kunstgressbaner og lekeplasser/barnehager med fallsikre matter.
- Gratis filterposer til klesvask (med samme Hamar-miljølogo) for å unngå plast fra klær ut i avløp.
- Kommunen blir en ikke-fleece kommune, og oppfordring til idrettslag/ foreninger mm.
- Sats på svanemerkede produkter (som er uten mikroplast) – be om støtteordninger slik at hudpleiere i Hamar prioriterer disse.

Trygge gang- og sykkelveier

- Gatebelysning – trygt å gå.
- Brøyte gangveier og snarveier – ikke lage snøhauger der folk skal gå.
- Finne insentiver for å få flere til å sykle.
- Få sykkel-tellerne til å fungere og mer telling av passerende sykler.
- Legge til rette for, og være pådriver for utbygging av gang- og sykkelveger, også i mindre sentrale strøk.
- Strø bare halve gang- og sykkelvei så det går an å bruke spark.
- Bredere gang- og sykkelsti så alle får plass.
- Elektriske sykler lett tilgjengelige med tilhørende lade-punkt og trygg sykkelinfrastruktur.
- Ønske om gang- og sykkelsti fra Lovisenbergkrysset til Ilseng. Dette vil knytte tettstedet tettere til Hamar og gjøre det lettere å sykle til jobb/ skole.
- Satse videre på utbygging sykkel- og gangbaner – også utenfor bykjernen. La Hamar bli sykkelbyen, også med mulighet for barn/voksne/eldre å sykle trygt for folk i for eksempel Vang. Ved å satse på trygge gang- og sykkelstier til skolene i kommunen vil man redusere kjøring og henting med privatbiler.
- Det er flere veistrekninger i utkanten av kommunen som er farlige for myke trafikanter (f.eks. mellom Ingeberg skole og Kappkrysset, samt langs Fartvegen mellom Ingelsrud og Vikbutikken). Mange går også turer her med både barnevogner og stakk og med fare for liv/helse.
- Det kjøres fort, strekningene er rette og det er livsfarlig og ferdes til sykkel og fots.
- Bedre i vedlikehold/strøing av gang- og sykkelveier. Mye grus og snø gjør at mange kvier seg for å ta sykkel på vinteren.
- Opplyste gang- og sykkelveier slik at det er lett og trygt for barn å gå/sykle på skole og aktiviteter istedenfor å kjøres.
- Subsidiere ansattes innkjøp av El-sykler jfr. det Ringsaker kommune legger opp til nå.

Transport:

- Legge til rette for felles parkeringsplasser i nærheten av Lovisenberg barnehage/skole. Slik kan foreldre parkere og samkjøre/bruke kollektivt/sykle til jobb.
- Gode trafikknutepunkt med parkeringsplass som bussen kommer innom jevnt.
- Gulrot og pisk når det gjelder å få til overgang fra personbil til kollektivtransport.
- Kollektivfelt, slik at kollektivtransport blir et attraktivt alternativ tidsmessig.
- Billigere tog og buss – det kan være kostbart for mange som velger bil istedenfor – familierabatt osv.

- Mer interkommunalt samarbeid når det gjelder skole/ transport.
- Jobbe mot buss/transport «on demand» i deler av byen som har dårlig bussforbindelse for å redusere bilbruk for pendlere inn til stasjonen. Shuttle-linjer (selvkjørende) til stasjonen?
- Mangel på busslommer i sentrum - bilene blir stående og stampe i tomgangskjørende kø bak bussen.
- Bysykler/store sparkesykler/EI-sparkesykler hente ut (låse opp) via app og betale for tiden man bruker på samme måte som kommunale P-plasser.
- Flere ladestasjoner for EI-biler og sykler rundt om i byen.
- Legge til rette for elektriske busser og taxi.
- Bedre busstilbud/oftere buss også utenfor bykjernen, også kveldstid.
- Utvide skoleskysstilbudet slik at flere får tilbud om skoleskys, redusere avstandsgrensen.
- Nabo-bil – felles bilpark.
- Hjemmekontor/ skape fleksibilitet for den enkelte/unngå trafikk/bilbruk.
- Taxi-båt Gjøvik/Hamar
- Bru over til Nes.
- Investere i å utvikle bedre og mer effektivt kollektivtilbud, eksempelvis en T-bane/trikk med øst-vest, nord-sør – linje (Gåsbu – Jessnes – IIseng – Hamar Sentrum).
- Fortsett med bra busstilbud.

Fellesarealer/ bruke byen:

- Bedre integrering av lekemuligheter på torgene. Muliggjør lek og cafe sammen uten å krysse Hamars travleste gate (eks. mer lek på Østre torg der cafeene alt ligger).
- Gå en runde til for å kunne overvåke Koigen for å gi barna et tryggere henge-sted uten å se/ bli rekruttert til dop-omsetning.
- Offentlig toalett i Ankerskogen.

Næringslivet:

- Legge til rette for hjemmekontor og digitale møtevirksomhet, f.eks. Skype og andre tekniske løsninger som gjør at man kjører mindre.
- Produsere produkter med god kvalitet.
- Ikke stimulere til økt forbruk og skape behov.
- Tilby opplevelser fremfor varer (reklameartikler).
- Legge til rette for mindre transport. Tilstrebe å benytte seg av kompetanse i nærområde. Endre regelverk slik at nærhet til arbeidssted kan vektlegges ved nyansettelser.
- Arbeidsplasser kan tilrettelegge for tiltak.
- Utvide kapasitet og nye tekniske løsninger for lading av el-bil.
- Det må være billigst å velge miljøvennlig.
- Få nedbrytbar plast ut på markedet i alle sammenhenger.
- Mindre emballasje – mulig å kjøpe ting uten plast.
- Få alle bedrifter/næringsliv til å sortere søppel.
- Gjøre det lett å levere sortert søppel.
- Utvidet åpningstider på Stavsberg og Heggvin. Må være mulig å levere på kveld og helg. Ta hageavfall hele året.
- Matkjeder, restauranter og bakerier må kaste mindre mat.
- Mat som har gått ut på dato: bør kunne brukes – eksempelvis til Arbeideren. Og ikke kaste.

- Flere steder som utfører reparasjoner blant annet på elektronikk, barnevogner, sko og klær.

Solcellepaneler

- Tilrettelegge for lokale gode løsninger for mer bruk av solcellepaneler (og annen fornybar energi). Småskala til storskala.
- Synliggjøre for folk, støtteordninger fra Enova

Staten:

- Det må informeres mer om hva som vil skje med verden hvis vi fortsetter!!
- Kostnadsanalyse for prosjekter må legges også klimaregnskap til grunn.
- Flere bussholdeplasser – spesielt på sekundær fylkesvei.
- Kommunen og staten kan bidra med lovverk og satse på holdningsendring (eks. bilfrie sentrum, ingen salgspress på Black Friday o.l., kutte plastemballasje, ta med bokser, glass o.l. for å fylle med mel, druer, poteter osv., begrenset tilgang til diesel/bensin).
- Staten må bruke økonomiske virkemidler.
- Kutte moms på frukt/grønt
- Delingsøkonomi bør stimuleres – tilrettelegge spesielt på transportområdet, ordninger for samkjøring, tiltak som www.nabobil.no
- Helsemyndighetene må kunne la folk spise dags gammel mat på eget ansvar.
- Informasjon om resirkulering av medisiner.

Momenter fra gjestebudene:

- Det er stor bevissthet rundt plast og plastavfall. Bruk av handlenett.
- Flere påpeker endring av matvaner.
- Innkjøpsstopp foreslås av flere. Gjerne kombinert med mer kjøp av brukte ting, bytte, arve. Det etterspørres at frivillige eller evt. kommunen arrangerer byttekvelder, utleie av utstyr.
- Stort behov for informasjon og råd.
- Enova-tiltak, bergvarme, - informasjon og rådgivning er ønsket av flere.
- Resirkulering, kildesortering er alle opptatt av.

Transport- og reisevaner

- De fleste påpeker endring av transportvaner og reisevaner. Fra privatbil over til gange, sykkel og kollektiv
- Det etterlyses prioritering av gang- og sykkelveger og vedlikehold/brøyting av dem.
- El-sykkel, parkering av sykler.
- Bedring av kollektivtilbudet, 10 kr for buss. Skibuss til Gåsbu i helgene.
- Bilfritt sentrum, bør koste å parkere i sentrum.
- Flere har gått fra to biler over til en, og over til El-bil.
- Næraktiviteter
- Småbarnsforeldre påpeker hverdagsutfordringen med levering av barn i barnehage og deretter til jobb. Strevsomt med kollektivtrafikk/gange særlig på vinteren. De foreslår parkering ved barnehage/skole og derfra samkjøring/kollektiv.
- Hyppighet og dekning av kollektivtrafikk ses på som viktig. Kollektivt er tungvint.

Årsaker til at endringer ikke blir gjort

- Alder: Lytt til oss unge, vi skal bo her om 50 år. De unge har jo forstått, de eldre vil ikke høre og forstå.
- Kunnskap og forståelse

- Vaner
- Påvirkning både gjennom gulrot og pisk. Fastsette bestemmelser som vi bare må tåle.